

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Елена Николова Руневска

на тема

„Аспекти на преподаването на български език на бесарабски българи от територията на днешна Украйна“

за получаване на образователната и научна степен „доктор“ в област *2. Хуманитарни науки*, професионално направление *2.1. Филология (Български език – приложна лингвистика)*

от проф. д-р Петя Начева Осенова,

Катедра по български език, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

1. Данни за конкурса

Определена съм за член на научното жури по защитата на дисертационния труд на Елена Николова Руневска със заповед № РД-38-373 от 09.07.2024 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Не откривам данни за нарушения в процедурата. Дисертантката е изпълнила минималните национални изисквания за научна област *2. Хуманитарни науки*, професионално направление *2.1. Филология (Български език – приложна лингвистика)* и изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложение на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

2. Данни за кандидата

Елена Руневска е завършила магистърска степен по специалност „Българска филология“ в СУ „Св. Кл. Охридски“ през 2000 г. Преди това дисертантката завършва Института по библиотечно дело със специалност „Библиотекознание и библиография“. Била е докторантка със свободна докторантура в Катедрата по български език като чужд на Факултета по славянски филологии, СУ „Св. Климент Охридски“. Отчислена е с право на защита и трудът ѝ е обсъден успешно в посоченото първично звено. Има значителен опит в сферите на преподаването на български език и литература и на журналистиката.

3. Характеристики на дисертационния труд и научните приноси в него

3.1. Актуалност на разработвания научен проблем

Темата за интегрирането на българската диаспора, която е извън границите на България, е изключително важна и доста наболяла в социален, езиков и културен план. В този смисъл изследването на дисертантката върху особеностите и трудностите при обучението на бесарабските българи е интердисциплинарно и високо приносно.

3.2. Познаване на състоянието на разработвания проблем в научната литература

Елена Руневска демонстрира добро познаване на литературата по темата на своята дисертация. Тя използва около 100 източника и библиографски единици на български, английски, руски и украински език.

3.3. Значимост на научните приноси в дисертационния труд

Дисертационният труд се е в обем от 230 страници. Състои се от увод, три глави, обобщение, заключение, библиография и пет приложения.

Основните приноси на дисертацията според мен са следните: идентифицирането на специфичните проблеми при изучаване на български език и литература от бесарабски българи, идващи от една сложна езикова среда на билингвизъм и неактивен български език; описание на системните грешки при изучаването на български език на всички езикови равнища с акцент върху продукцията на езика; в рамките на избрания комуникативен подход при обучението – създаване на подходяща среда за обучение, която включва различни блокове от упражнения по граматика и лексика, създаване на Антология на българската литература, учебни програми; провеждане на анкета с целевата група бесарабски българи, според която те се определят като българи с майчин език – български.

Имам препоръка към дисертантката по отношение на представянето на научните приноси: макар че самите приноси са описани коректно, необходимо е те добре да се обособят и открият. Практиката е да се номерират или отделят чрез други подходящи начини. Обяснителната част преди приносите по-скоро принадлежи на отделните части в дисертацията. В технически план смятам, че обобщенията след всяка глава като структурт е добре да са част от самите глави, а не да са на нивото им.

Уводът представя коректно мотивацията за избраната тема, обекта и предмета на изследването, както и целта и свързаните с нея задачи. Методиката на изследването е комплексна. Тя включва анкетен метод, сравнителен анализ и метод на наблюдението.

Първа глава въвежда специализираните термини, които се използват в дисертационния труд; разисква усвояването на българския език като втори в контекста на

билингвизъм и мултилингвизъм. Много важни тук са както хипотезата за междинния език, така и дефинирането на отрицателния трансфер от руски и украински език при изучаването на български език. В тази връзка бих препоръчала да се включи и следният труд, който разглежда проблемите на междинния език: Банова С., *Езиково усвояване: вариации в параметрите при морфосинтактични реализации в междинния български език*, ISBN:978-954-07-4377-6. Тази глава също така диахронно описва емигрантските вълни от 18. век до 1878 г. Не на последно място в главата се разискват аспектите на културна и езикова интеграция на бесарабските българи. Смятам, че включването на социалния и културния контекст е важен аспект от разбирането на обучението по български език на бесарабската диаспора.

Втора глава представя теоретичния принос на работата. В нея се описват трудностите на студентите при овладяване на българския език и стратегиите за тяхното преодоляване. Проблемите са разгледани на няколко езикови равнища: морфология (имена, местоимения, глагол); лексикология (лексикална съчетаемост) и синтаксис. Добре е подчастите на главата да бъдат разделени в смислова равномерност. Например имената, глаголт и местоименията не са съотносими с подчастта за синтаксиса, а са съотносими с подчаст за морфологията. Дисертантката разисква и причините за трудностите при усвояване на българския език, като обръща специално внимание на специфични за нашия език явления като наличието на определителен член и богатата система от глаголни времена. При разглеждането на определителния член в рамките на категорията определеност/неопределеност ценно е сравнението с руски и украински, но в една бъдеща ранота може да се задълбочат наблюденията и върху грешки с неопределителен член (изразяван в български чрез значеща нула и чрез формата *един*). При представянето на глаголните времена в трите езика отново може повече да се наблегне на анализа на грешките при изучаване на български. От моя гледна точка много важна е третата подчаст на тази глава, където се предлагат стратегии за преодоляване на проблемите. Те включват концепция за обучение, основано на задачи, както и техники за разширяване на лексиката. Интересно е дали посочените грешки от типа на „Аз ме е страх“ и „Аз ми се струва“ са наистина грешки вследствие на отрицателен трансфер от руски и украински, или на влиянието на разговорната форма на българския език. Това са примери за типични грешки и при българите. Интересни са и грешките с категорията вид, като се има предвид, че във всички славянски езици тази категория присъства като лексикално-граматическа и би

трябвало да е извън списъка с проблемни теми. Също така смятам, че аналитичността към иначе много добре изработената типология на грешките би могла да се засили за всеки тип.

Трета глава представя прилагането на теоретичната рамка върху реален сценарий за обучение. Той включва дизайн на часовете по български език, типология на задачите и учебни програми. Тук отново бих препоръчала на дисертантката да уеднакви смислово подчастите. Например подчастта *Работа с текстове* не е на едно равнище с подчастта *Предлог*. Много важни компоненти са и частите за контрол и оценка на знанията.

Работата има обобщение и изводи, но не и заключение. Смятам, че е необходимо да се спази жанрът и да се обособи в работата заключение, което да включва резултатите, изводите и насоките за бъдеща работа.

Приложенията включват примери за писмени работи на студенти с типични езикови грешки, модел на учебни програми, модел за годишен изпит.

3.4. Публикации по дисертационния труд

По темата на дисертационния труд са изброени 14 публикации. От тях 7 са самостоятелни. Публикуваните трудове са в сборници от конференции или списания - включително в чужбина и включително в индексирани издания. Всички те са свързани с тематиката на дисертационния труд. Три от публикациите от тези публикации са в съавторство и са практикуми със задачи или тестове. Тях ги изключвам, тъй като по процедурата се отчитат само научни статии.

3.5. Автореферат на дисертационния труд

Авторефератът е в обем от 27 страници. Той отговаря на структурата на дисертационния труд и отразява вярно постиженията му. Научните приноси представят адекватно положителните резултати от изследването.

4. Заключение

В резултат на анализа на научните приноси на дисертационния труд и тяхната значимост за езикознанието и преподаването на български език в теоретичен и в приложен аспект убедено предлагам да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ на Елена Николова Руневска, като ясно заявявам и своята положителна оценка.

26.08.2024 г.

София

Изготвила становището:

(проф. д-р Петя Осенова)